

%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D1%83%20%D0%B1%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%81%D1%96/beloruskaya-ekonomicheskaya-model-pered-litsom-tyajel-h-isp-taniy.pdf.

8. Катерина Борнукова: Властям пора задуматься, какой новый социальный контракт предложить населению. URL: <https://thinktanks.by/publication/2017/04/04/katerina-bornukova-vlastyam-pora-zadumatsya-kakoy-novyuy-sotsialnyy-kontrakt-predlozhit-naseleniyu.html>.

9. Идеальный шторм: эксперты BEROC – о белорусской экономике в 2020 году. URL: <https://euroradio.fm/ru/idealnyy-shtorm-eksperty-beroc-o-beloruskoy-ekonomike-v-2020-godu>.

10. Обнародован текст указа о поддержке экономики в условиях COVID-19. URL: <https://www.tio.by.info.novosti>.

11. Федоров А. Москва вернется к проекту “углубленной интеграции” после пандемии. URL: <https://naviny.by/article/20200418/1587195691-moskva-vernetsya-k-proektu-uglublennoy-integracii-posle-pandemii/>

Вітенко А. В.

*студентка Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

Іванов О.Ф.

*к.і.н., доцент кафедри
нової та новітньої історії зарубіжних країн
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

ПОЗИЦІЇ ДЕРЖАВ АНТИГІТЛЕРІВСЬКОЇ КОАЛІЦІЇ ЩОДО ПІСЛЯВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НІМЕЧЧИНИ

Погляди і позиції союзників по антигітлерівській коаліції щодо економічного розвитку Німеччини після завершення війни почали обговорюватися ще в 1941 році. На нашу думку, еволюцію політики держав-союзників щодо нацистської Німеччини, і зокрема їхнього

бачення повоєнного устрою цієї країни, в тому числі в сфері економіки, можна поділити на два етапи. Для першого характерним є зародження та проголошення ідеї демілітаризації Німеччини, яка витрчала на озброєння в 1939 році 50% від бюджету [8]. Так, уже в заключному документі першої міжсоюзної конференції *Англо-американській декларації від 14 серпня 1941 р.* у пункті 8 наголошується, що “...мир не може бути збережений, якщо держави, які загрожують або можуть загрозувати агресією за межами своїх кордонів, продовжуватимуть користуватися сухопутними, морськими і повітряними озброєннями.” В.Черчилль і Ф.Рузвельт запевнили, що Велика Британія та США будуть допомагати і заохочувати інші держави проводити політику роззброєння [1].

Декларація 26 держав, що була підписана 1 січня 1942 року в Вашингтоні, оголошує демілітаризацію Німеччини головним стратегічним завданням союзників. У документі підкреслюється, що держави, які підписують цей документ, автоматично також приймають положення Атлантичної хартії [2]. Таким чином, *Вашингтонська декларація* розширює ідеї Атлантичної хартії та утворює антигітлерівську коаліцію.

Московська декларація 30 жовтня 1943 року продовжує наголошувати, що саме роззброєння — пріоритетний напрямок [6]. Проте характерною рисою вищезгаданих документів є відсутність бачення будь-яких механізмів здійснення демілітаризації економіки. Спільним для трьох конференцій є те, що на них пролунали ідеї окупації Німеччини та встановлення економічного контролю, проте не було досягнути єдиного плану і не були уточнені форми економічного контролю.

Натомість другий етап розвитку таких планів характерний утвердженням та роз'ясненням інших магістральних напрямків економічного життя післявоєнної Німеччини. Слід зазначити, що на *Тегеранській конференції* (28.11. – 01.12.1943 р.) Й. Сталін висловив думку, що Німеччина зможе повністю відновитися за 10-15 років, якщо цьому ніщо не перешкоджатиме. Лідер СРСР зауважив, що німці завжди зможуть обійти заборони, адже “якщо... заборонимо будівництво літаків, то... не можемо закрити меблеві фабрики, а відомо, що меблеві фабрики можна швидко перебудувати на

виробництво літаків. Якщо... заборонимо Німеччині виробляти снаряди й торпеди, то... не можемо закрити її годинникових заводів, а кожен годинниковий завод може бути швидко перебудований на виробництво найважливіших частин снарядів і торпед. Тому Німеччина може знову відновитися і почати агресію” [5]. Сталін та Рузвельт мали спільну думку щодо ліквідації майбутньої загрози Німеччині: потрібно взяти під контроль стратегічні об’єкти, які б у випадку агресії допомогли б швидко зупинити її. Отже, на Тегеранській конференції постав другий головний напрямок економічної політики у німецькому питанні — контроль за ключовими об’єктами економіки.

Ф. Рузвельт на Тегеранській конференції висунув своє бачення післявоєнної Німеччини. Згідно з його планом, Німеччину потрібно було розділити на п’ять держав і встановити над кожною економічний контроль. Перша — Пруссія, яка мала б бути ослаблена шляхом зменшення її розміру в історичних кордонах. Друга — Ганновер і північно-західні райони Німеччини. Третя — Саксонія та район Лейпцига. Четверта — Гессенська провінція, Дармштадт, Кассель і райони, розташовані на південь від Рейну, а також старі міста Вестфалії. П’ята частина — Баварія, Баден, Вюртемберг. Крім того, зі складу Німеччини повинні були б виділені райони Кільського каналу і Гамбурга. Цими районами повинні були управляти Об’єднані Нації або чотири держави. Рурська і Саарська області повинні бути поставлені або під контроль Об’єднаних Націй, або під опіку всєї Європи.

В. Черчіль натомість запропонував розділити Німеччину на дві частини: Південну і Північну (Пруссія). Прем’єр-міністр Великої Британії висловив думку, що тримати під жорстоким контролем потрібно лише Пруссію. На його думку південні райони Німеччини не несуть небезпеку [5]. На нашу думку, такі сміливі плани були обумовлені явним ослабленням німецьких сил після перелому на Тихоокеанському та Східному фронтах. На Тегеранській конференції, як зазначалося вище, вдалося досягти успіху у виробленні другого магістрального напрямку, проте не вдалося дійти до узгодження окупаційних зон, у межах яких мав би бути встановлений економічний контроль.

На *Другій Квебекській конференції* 12-16 вересня 1944 року економічні заходи щодо післявоєнної Німеччини стали окреслюватися

дедалі жорсткіше. На нашу думку, це було пов'язано з тим, що поразка Німеччини у війні ставала вже цілком очевидною. З боку США був запропонований “План Моргентау”, мета якого полягала у запобіганні розв'язуванню Німеччиною Третьої Світової війни. Щодо економічної складової, у документі йшлося про наступні пункти: 1. Німеччина мала стати переважно аграрною країною; 2. Найважливіші промислові райони мали перейти під міжнародний контроль; 3. Важка промисловість мала бути ліквідована; 4. Єдина промислова система мала бути дезінтегрована; 5. Банківська система мала бути децентралізована; 6. Заборонялася зовнішня торгівля; 7. Імпорт мав бути обмежений; 8. Морська риболовля мала бути заборонена; 9. Виготовлення азоту для мінеральних добрив заборонялося; 10. Податковий тиск на населення мав зрости; 11. Німецькі ліси мали стати сировинним придатком [10]. Також було запропоновано поділити Німеччину на Північну й Південну, окремо виділялася зона Міжнародного контролю.

План не отримав належної підтримки серед союзників і був відхилений. В. Черчилль прокоментував його як неможливий на практиці [3]. Така заява прем'єр-міністра Великої Британії, на нашу думку, обумовлена прагненням британського уряду просунути свій план поділу Німеччини, який пролунав на Тегеранській конференції. Слід зазначити, що влітку 1945 році після створення американської окупаційної влади “План Моргентау” знову був взятий до уваги, доопрацьований, але надалі замінений на директиву JCS / 106757 (вик. до липня 1947 року)[6]. Таким чином, Друга Квебекська конференція утвердила ідею поділу Німеччини на зони окупації як одну з найважливіших, що на наступних міжсоюзних конференціях отримало подальший розвиток.

На *Мальтійській конференції* (30.01-03.02.1945 р.) велися переговори щодо розподілу територій окупаційних зон. Найбільша проблема — політичне та економічне майбутнє. Досягнуті компроміси були переглянуті на *Кримській конференції* (04-11.02.1945 р.), на якій було прийнято остаточне рішення про окупацію і поділ Німеччини на окупаційні зони і про виділення Франції своєї зони (березень 1945 р.). Разом з цим було прийнято положення про економічний контроль над окупаційними зонами [9]. Учасники Ялтинської конференції заявили,

що їх непохитною метою є знищити німецький мілітаризм і нацизм, створити гарантії того, що «Німеччина ніколи більше не буде в змозі порушити мир», «роззброїти і розпустити», «вилучити або знищити все німецьке військове обладнання, ліквідувати або взяти під контроль всю німецьку промисловість, яка могла б бути використана для військового виробництва» [9]. На Ялтинській конференції були вироблені та узгоджені принципи та механізми управління окупаційними зонами, в тому числі і в економічній сфері.

Потсдамська конференція (17.07-02.08.1945 р.) стала завершальною у цьому процесі. На ній були прийняті рішення про демілітаризацію, денацифікацію та демократизацію усіх сфер життя Німеччини. Економіку очікувало повне роззброєння і ліквідація всієї промисловості, яка могла б використовуватися для військового виробництва. Після знищення військового потенціалу і ліквідації монополістичних об'єднань Німеччина повинна була б сфокусуватися на розвитку сільського господарства і мирної промисловості для внутрішнього споживання. У Повідомленні трьох держав йшлося про те, що союзники в згоді один з одним вживуть заходів, щоб Німеччина ніколи більше не загрожувала своїм сусідам або збереження миру у всьому світі. Для узгодженого управління в окупаційних зонах була заснована Контрольна рада [4].

Таким чином, міжсоюзні конференції 1941-1942 рр. встановили, що пріоритетним напрямом економічної політики щодо післявоєнної Німеччини є демілітаризація. На конференціях 1943-1944 рр. були вироблені й інші магістральні напрямки, серед яких підпорядкування стратегічних об'єктів та економічний контроль в зонах окупації, що стали домінантними. Окрім цього, були вироблені механізми здійснення економічної політики. Еволюція підходів держав антигітлерівської коаліції до питання про майбутній економічний устрій повоєнної Німеччини була обумовлена зміною співвідношення сил на фронтах та зміною геополітичних інтересів самих держав. Остаточно ці підходи і плани визначилися в 1945 р., коли на завершальному етапі війни вони отримали своє оформлення в рішеннях Кримської та Потсдамської конференцій.

Список використаних джерел

1. Атлантическая Хартия / Англо-американская деклараци. 14.08.1941. URL: <https://cutt.ly/wtNJK9U>.
2. Декларация Объединённых Наций / Подписание в Вашингтоне декларации двадцати шести государств. 01.01.1942. URL: <https://cutt.ly/ctNKbd2>.
3. Жаронкина Е. Американская позиция по германскому вопросу в рамках сотрудничества стран антигитлеровской коалиции. URL: `<p class='err_new'>Incorrect link or contains illegal characters</p>`.
4. Материалы Берлинской (Потсдамской) конференции руководителей трех союзных держав – СССР, США и Великобритании. 1945. URL: <https://cutt.ly/UtNZpYs>.
5. Материалы Тегеранской конференции руководителей трех союзных держав – СССР, США и Великобритании. 1943. URL: <https://cutt.ly/ztNKM97>.
6. Московская декларация 1943 года / Декларация четырёх государств по вопросу о всеобщей безопасности. 30.10.1943. URL: <https://cutt.ly/XtNKD46>.
7. Невский С. Экономическая политика союзников в послевоенной Западной Германии (1945—1947 годы). Экономическая политика. 2015. URL: <https://cutt.ly/stNZNmb>.
8. Павлов Н. Внешняя политика третьего рейха (1933-1945). MGIMO.ru. 2012. Январь. URL: www.mgimo.ru/study/faculty/mo/keuroam/docs/210929.
9. Ялтинская конференция трех союзных держав – СССР, США и Великобритании (материалы). 1945. URL: <https://cutt.ly/mtNCC8e>.
10. Morgenthau plan complete text of official statement. 1944. URL: <https://cutt.ly/MtNLAo0>.